

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
КАФЕДРА КРИМІНОЛОГІЇ
ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА

ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК СУСПІЛЬНА ПРОБЛЕМА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ В УКРАЇНІ

Матеріали Всеукраїнської студентської наукової конференції

(Харків, 4 листопада 2016 року)

У двох томах

За редакцією *А. П. Гетьмана, Б. М. Головкіна*

Том 2

Харків
«Право»
2016

УДК 343.988
ББК 67.9(4УКР)61
3-68

Редакційна колегія:

д-р юрид. наук, проф. Б. М. Головкін (голова);
канд. юрид. наук, доц. К. А. Автухов (відповідальний секретар);
канд. юрид. наук, доц. В. В. Пивоваров;
канд. юрид. наук, доц. М. В. Романов;
д-р юрид. наук, проф. О. Ю. Шостко;
канд. юрид. наук, асист. О. В. Новіков

Злочинність як суспільна проблема та шляхи її вирішення в Україні : матеріали Всеукр. студ. наук. конф., м. Харків, 4 листоп. 2016 р. : у 2 т. / за заг. ред. А. П. Гетьмана, Б. М. Головкіна. – Т. 2. – Х. : Право, 2016. – 194 с.

ISBN 978-966-937-086-0

ISBN 978-966-937-088-4 (т. 2)

ISBN 978-966-937-088-4 (т. 2)
ISBN 978-966-937-086-0

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2016
© Видавництво «Право», 2016

Список літератури

1. Довідковий документ про міжнародну боротьбу з корупцією : підготовлений Секретаріатом ООН, № 169/14. – Каїр : ООН, 1995. – 47 с.
2. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у контексті сучасної антикорупційної стратегії : монографія / О. Ю. Бусол ; Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К. : Ін Юре, 2014. – 562 с.
3. Кимлик Н. В. Злочини корупційної спрямованості: способи їх приховування / Н. В. Кимлик // Вісн. Акад. адвокатури України. – 2014. – Т. 11, № 3. – С. 64–72.
4. Кримінологія: Загальна та Особлива частини : підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін.; за ред. В. В. Голіни і Б. М. Головкіна. – Х. : Право, 2014. – 440 с.
5. Сметаніна Н. В. Антикорупційна експертиза нормативно-правових актів та їх проєктів як інститут запобігання корупції: вітчизняний і міжнародний досвід / Н. В. Сметаніна // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції : зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф., 15 квіт. 2016 р., м. Харків / МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінол. асоц. України. – Х., 2016. – С. 146–149.
6. Сметаніна Н. В. Злочини корупційної спрямованості як прояв і відображення злочинності у сучасному суспільстві: окремі питання запобігання та протидії / Н. В. Сметаніна // Взаємодія державних органів і громадськості у запобіганні та протидії корупції : матеріали наук.-практ. семінару, 24 квіт. 2014 р. – Х., 2014. – С. 90–93.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, асист. Н. В. Сметаніна

*Г. А. Дубровіна,
студентка 3 групи 5 курсу факультету підготовки кадрів
для Пенсійного фонду України Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків*

ЩОДО ОСНОВНИХ КРИМІНОЛОГІЧНИХ РИС ОСОБИСТОСТІ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ЗЛОЧИНЦЯ

Особа злочинця – альфа й омега кримінальної психології, її наріжний камінь [5, с. 9]. Над вивченням проблеми злочинності неповнолітніх у різні часи працювали такі науковці, як Ю. М. Антонян, Я. І. Гилінський, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, В. Н. Кудрявцев, Н. Ф. Кузнецова, О. Ю. Шостко та інші. За найбільш узагальненим визначенням феномен особистості злочинця – сукупність стійких соціально значущих характеристик, ознак і властивостей індивіда, які характеризують винну у порушенні кримінального закону особу та, об'єктивно реалізуючись у конкретному вчиненому злочині, надають особі та вчиненому нею діянню характеру суспільної небезпечності, у зв'язку з чим дана особа притягається до кримінальної відповідальності [8, с. 163].

Принагідно відзначимо, що категорія віку є не лише соціально-демографічним показником, але й важливою соціально-психологічною ознакою. Вікові характеристики відбивають динамічні біосоціальні зміни особистості через трансформацію соціокультурних стандартів зовнішнього середовища у внутрішню ідентифікацію з ними або протест проти їхніх вимог і відповідно – відчуження й дезадаптацію до них [2, с. 45]. Встановлення вікової характеристики ймовірного злочинця безпосередньо впливає на подальшу реакцію правоохоронних органів щодо скоєного злочину, а також на заходи превентивного характеру. Виходячи з наведеної концепції, під особистістю неповнолітнього злочинця зазвичай розуміють сукупність соціально значущих якостей та ознак успішно небезпечної особи у віці від 14 до 18 років, обумовлених соціально-психологічними та

морально-правовими дефектами його соціалізації, які виникають або посилюються під взаємодією фізичного, психологічного та морального розвитку людини в цьому віці, що призвело в умовах конкретної життєвої ситуації до вчинення протиправного діяння, передбаченого кримінальним законом [7, с. 85].

Розмаїття зв'язків, якостей і типових ознак, які визначають особистість злочинця, кримінологія вивчає у двох вимірах: юридичному (кримінально-правовому) і соціально-психологічному (соціально-демографічні, морально-психологічні, соціально-рольові ознаки) [1, с. 93]. До соціально-демографічних ознак належать: стать, вік, стан здоров'я, освіта, соціальне походження і становище, рід занять, національна і професійна приналежність, сімейне становище, матеріальна забезпеченість, приналежність до сільського чи міського населення тощо. Свого часу В. В. Голіна визначив співвідношення між чоловічою і жіночою підлітковою злочинністю в пропорції 92,3% до 7,7% [6, с. 42].

Особливу увагу слід приділити таким патогенним явищам, як здійснення злочинів групою підлітків у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння. Показовим є й той факт, що понад 70% підлітків на момент вчинення зазначених злочинів перебували в стані алкогольного сп'яніння [4, с. 119]. Слід зазначити, що в матеріалах кримінального провадження та у вироках суду не зазначено жодного випадку «явки підлітка з повинною», але зафіксовано як пом'якшувальні обставини дійове каяття і активне сприяння розкриттю злочину [4, с. 106] (а у широті такого дієвого каяття після затримання особи можна сумніватися). Тобто характерною своєрідністю неповнолітніх правопорушників є глибока деформація моральних та правових орієнтацій та установ. Психологічними особливостями є велика залежність від навколишнього середовища, групи та авторитетних осіб, ролі підлітка серед друзів. При цьому деформація можлива в таких елементах морально-психологічної сфери: 1) потреби та соціальні цілі; 2) мораль та соціальні цінності; 3) нормативно-правова складова; 4) соціально-поведінкова роль; 5) емоції та воля [4, с. 115].

На думку Б. М. Головіна, додатковими особливостями неповнолітніх злочинців є корислива спрямованість та переважно груповий і вуличний характер злочинних посягань; підвищена кримінальна активність вихованців соціально неблагополучних сімей, а також дітей, які мають розлади психіки і поведінки; надмірна агресія й невмотивована жорстокість щодо жертв насильницьких злочинів [3, с. 205].

Отже, вивчення особистості злочинця є важливим у контексті стратегії боротьби зі злочинністю та реалізацією реформ в Україні. Особливу увагу під час профілактичних заходів та призначення кримінального покарання слід звертати на специфіку особистості неповнолітнього злочинця через підвищену вразливість цієї категорії правопорушників, можливість своєчасної корекції деформацій у морально-психологічній сфері. Принагідно зауважимо, що саме педагогічно занедбані неповнолітні правопорушники у подальшому є основним резервом поповнення лав повнолітніх злочинців, зокрема, осіб, схильних до рецидиву.

Список літератури

1. Бандурка І. О. Кримінологічна характеристика особистості неповнолітнього злочинця [Електронний ресурс] / І. О. Бандурка // Наше право. – 2014. – № 6. – С. 92–100. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nashp_2014_6_18.
2. Голіна В. В. Особистість неповнолітнього злочинця: сучасний кримінологічний портрет / В. В. Голіна, Б. М. Головін // Бюл. М-ва юстиції України. – 2006. – № 1 (51). – С. 42–53.
3. Головін Б. М. Злочинність неповнолітніх як суспільна проблема / Б. Н. Головін // Проблеми законності. – 2016. – № 133. – С. 204–217.
4. Головін Б. М. Кримінологічна характеристика злочинності неповнолітніх у місті Харкові / Б. М. Головін, В. С. Батиргарєєва // Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр. – Х., 2005. – Вип. 10. – С. 105–130.
5. Зелінский А. Ф. Криминальная психология : науч. -практ. изд. / А. Ф. Зелінский. – К. : Юринком Интер, 1999. – 240 с.
6. Кримінологічні проблеми попередження злочинності неповнолітніх у великому місті: досвід конкретно-соціологічного дослідження : монографія / за заг. ред. В. В. Голіни та В. П. Ємельянова. – Х. : Право, 2006. – С. 42–43.

7. Маршуба М. О. Криминологическая характеристика личности несовершеннолетнего корыстно-насильственного преступника в Украине : монография / В. В. Голина, М. О. Маршуба. – Харьков : Право, 2014. – 280 с.
8. Чечель Н. О. Особа злочинця у криминології: поняття та типологія / Н. О. Чечель // Митна справа. – 2011. – № 3 (75), ч. 2. – С. 159–164.

Науковий керівник – асист. О. О. Шуміло

*А. С. Дугінова,
студентка 14 групи 5 курсу Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків*

НАСИЛЬСТВО В СІМ'Ї ТА ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЙОГО ЗАПОБІГАННЯ В УКРАЇНІ

Сім'я є основою будь-якого суспільства, первісним середовищем соціалізації, формування особистості людини, її внутрішніх переконань, настанови на певну поведінку, прищеплення життєвих цінностей. Однак, на жаль, родинне середовище замість того щоб бути осередком любові, добра і гармонії, часто перетворюється на пекло. До цього призводить насильство в сім'ї, зокрема, у формі різних злочинів. З урахуванням значної поширеності в Україні злочинів, пов'язаних з насильством в сім'ї, їх руйнівних наслідків для суспільства надзвичайної важливості набуває питання ефективного їм запобігання.

Законодавче визначення насильства в сім'ї закріплене в абз. 2 ст. 1 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001 р. (далі – Закон), згідно з яким насильство в сім'ї – будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю.

Станом на 2013 рік було офіційно зареєстровано 174 229 заяв і повідомлень про загрозу або вчинення насильства в сім'ї. Лише в Харківській області правоохоронними органами щорічно реєструється близько 6000 фактів домашнього насильства. Згідно з відомостями Єдиного звіту про кримінальні правопорушення, розміщеного на веб-сайті Генеральної прокуратури України, за січень-вересень 2016 р. було обліковано 922 кримінальних правопорушення, пов'язаних з насильством в сім'ї (за аналогічний період у 2015 р. – 531 (з них на території Харківської області – 55 злочинів), 2014 р. – 736, 2013 р. – 1872). Показово, що у стані алкогольного сп'яніння було вчинено 350 злочинів (майже 40% від загальної кількості). За звітний період від кримінальних правопорушень, пов'язаних з насильством в сім'ї, потерпіло 930 осіб, з них осіб жіночої статі – 700 (75,3%); загинуло 80 осіб (8,6% усіх потерпілих).

При цьому офіційна статистика злочинності, пов'язаної з насильством в сім'ї, не здатна повністю відобразити дійсні масштаби цього явища у зв'язку з високим ступенем його латентності. Детермінантів останньої (в тому числі віктимологічних) надзвичайно багато: усталені традиції не виносити сімейні справи на публічне обговорення; міцне вкорінення у суспільній свідомості гендерних та інших стереотипів (наприклад, установки покорі своєму чоловікові, стереотипу терпіння гніту сімейного життя); стійке внутрішнє табу на оприлюднення сімейних проблем заради збереження сім'ї [1, с 132]; сподівання на виправлення злочинця – члена родини; деякі інші психологічні аспекти; низький рівень освіти і культури населення; недостатнє інформування суспільства про наявність шляхів захисту від злочинів домашнього насильства та допомоги їх жертвам; недостатня увага, неналежне реагування та формальний підхід правоохоронних органів до випадків насильства